

Mads P. Sørensen og Mikkel Thorup

'Globalisering er ikke en ensrettet gade'

- interview med Ulrich Beck¹

Ifølge dine seneste bøger og artikler er kosmopolitisme det passende svar på den aktuelle globaliseringsproces – både som en ny måde at tænke på inden for samfundsvidenskab og politik og som en vej fremad for nationalstaten. Det vil vi gerne tale med dig om, men først vil vi gerne høre, hvordan du udlægger den aktuelle globaliseringsproces, og hvilke problemer, du mener, den skaber.

Det afhænger alt sammen af, hvordan vi definerer globalisering. Hvis vi mest forstår globalisering i økonomiske termer, som er hovedforståelsen i den offentlige debat, er det en vigtig fortløbende proces, som skaber mere og mere modstand mod sig. Lad mig tage et eksempel, som jeg finder meget interessant. Mange mennesker siger, at globalisering er lig med amerikanisering eller i det mindste, at den amerikanske nationalstats magt er globaliseringsens baggrund. Men nu har man en diskussion i New York og Washington om udflytning af jobs. Økonomien er i bedring i USA, men der skabes kun få nye jobs. Dette er en gåde for amerikanske økonomer. De har hidtil ikke haft nogen forklaring, men nu kommer så ideen om økonomiens 'jobløse vækst'. Men dette er en forkert måde at se tingene på, fordi der faktisk skabes nye jobs – ikke i den nationale container, men i Indien, Kina eller i andre lande. Og baggrunden for dette er naturligvis, som for alle globaliseringsfænomener, at den informationsteknologiske standard forbedres over hele verden, samtidig med at også uddannelsessystemerne i udviklingslandene bliver bedre og bedre. En tredje betingelse er lønforskellene – det arbejde, man betaler 80 dollars for i New York, kan man få lavet til 8 dollars eller mindre i Indien, og det kan alt sammen sendes af sted ved hjælp af et museklik. Pludselig opdager den amerikanske offentlighed, at globalisering ikke er en ensrettet gade; at de også kan blive globaliseringsens tabere. Og nu taler politikerne så om, at inderne stjæler

amerikanske jobs. Der er en protektionistisk reaktion i USA, og jeg tror ikke kun, det har at gøre med jobs, men også med magt. Verdens mest magtfulde stat oplever her, at den ikke har kontrol, at den mister kontrollen med sine egne mest basale anliggender. Der opstår så protektionistiske reaktioner, skønt de ikke er effektive, og heller ikke vil kunne blive effektive. Man kan ikke klare sig med nationale reaktioner på denne globale situation. Selv termen udflytning er forkert. Der er nemlig ikke tale om, at man tager jobs fra New York eller andre amerikanske byer og flytter dem til Indien. Der er i stedet tale om konstruktionen af nye jobs i Indien. Og ingen kan rigtig gøre noget ved det.

Så på grund af den økonomiske globaliserings succes er der også en masse modstand mod den overalt i verden. Det gælder ikke mindst i Europa, og det hænger her sammen med velfærdsstaternes krise. Velfærdsstatens krise kobles sammen med verdensmarkedssituationen, og vi oplever kun nationale reaktioner på disse udfordringer. Der kan altså spores en protektionistisk reaktion på globaliseringens udfordringer over hele kloden.

Men du forstår globalisering på en anden måde – du har et bredere begreb. Globalisering handler for dig ikke kun om økonomi.

Præcis. Det er kun én dimension ved globaliseringen. Jeg mener, at globaliseringen er multidimensional, og den er mere modsigende og ikke-lineær, end den er blevet forstået i den økonomiske diskussion. Denne ikke-linearitet er meget vigtig. Der er selvfølgelig kulturelle og politiske dimensioner ved den, men lad mig vælge et af disse ikke-lineære aspekter, som er vigtig for mit perspektiv. På trods af, at der reageres voldsomt imod globaliseringen, og vi har en masse bevægelser, der kalder sig selv for antiglobaliseringsbevægelser, så producerer de på en måde det modsatte. Hvis man spørger antiglobaliseringsbevægelserne, hvad de står for, hvad deres basale mål er, finder man, at de fleste af dem arbejder for globaliseringen af menneskerettigheder, eller de ønsker at få kontrol med den globale økonomi, og selvfølgelig har de brug for globale svar for at kunne dette. Selv hvis man kigger på terrorangrebene og terrortruslerne, så bruges der her moderne informationsmedier, Internetet. Kigger man på deres ideologi, er den en blanding mellem traditionelle, religiøse elementer og højmoderne elementer af vestlig ideologi. De støtter sig fx til forfattere, der faktisk er en del af en vestlig antimoderne- eller antioplysningstradition.

Det er altså ingen ensrettet gade. Specielt fra mit synspunkt, fra et sociologisk synspunkt, er der en dialektik mellem globalisering og antiglobalisering. Selv dem, der virkelig er imod globalisering og kosmopolitisering, bruger dele af de globale værktøjer og globale netværk, og de producerer bevægelser og

institutioner, som er globale i deres udstrækning.

Set fra et sociologisk synspunkt, mener jeg, at vi må skelne mellem tre stadier i håndteringen af globaliseringen. Det første er forståelsen, at der intet nyt er i globaliseringen, at alt er set før. Denne reaktion bliver mindre og mindre overbevisende, jo mere en anden reaktion vinder frem, nemlig den der forsøger at begrebsliggøre globaliseringen i samfundsvidenskabelige termer og udforske den empirisk. Her er David Held og resten af forfatterne bag bogen *Global Transformations* et godt eksempel. Der findes også en række empiriske casestudier relateret til antropologi og etnografi, som viser, hvor produktivt dette perspektiv i virkeligheden er. Dette andet stade har været dominerende indtil slutningen af 1990'erne, hvor der kommer en tredje forståelse af globaliseringen på banen, som jeg vil kalde for en epistemologisk forandring, en epistemologisk vending. De basale samfundsvidenskabelige enheder bliver nemlig opløst af globaliseringen. Hvis ikke man kan lave en klar distinktion mellem inde og ude, mellem national og international, mellem lokal og global, hvad er det så egentlig for en enhed, som sociologien, politologien og antropologien undersøger? Man kan ikke bare sige, at det er en blanding. Man bliver nødt til at klargøre, hvad der egentlig er disse discipliners forskningsfelt, hvad deres basale antagelser går ud på, hvad de taler om.

Du taler her om zombiekategorier ...

Ja, globaliseringen og kosmopolitiseringen gør mange af de gamle kategorier til zombiekategorier [kategorier, der egentlig er døde, men lever videre i vores hoveder, *red.*]. Globalisering og kosmopolitisering er en udfordring for samfundsvidenskaben. Man bliver nødt til at redefinere, hvad det egentlig er, man laver. Hvis ikke det længere er en nationalstat, hvis ikke grænserne fungerer længere, hvad er så egentlig disse videnskabers genstand? Det er derfor jeg mener, at vi har brug for min distinktion mellem metodologisk nationalisme og et kosmopolitisk perspektiv eller en metodologisk kosmopolitisme. Samfundsvidenskaberne må fjerne sig fra en nationalstatsontologi i retning af en metodologi. Alle disse spørgsmål er nemlig metodologiske spørgsmål. Hvordan kan vi gøre det? Vi har ikke brug for en ny ontologi, måske en referenceramme, men ikke i betydningen ontologiske præmisser, som dem det nationalstatslige moderne byggede på. Vi har brug for en ny metodologi, og dette inkluderer set fra mit synspunkt en hel del skridt.

For det første må vi afklare, hvad vi taler om i empirisk-analytiske termer, og derfor har jeg foreslået termen kosmopolitisering. For det andet må vi udforske den metodologiske nationalisme. Vi må kritisere den. Det tredje skridt er, at vi faktisk er nødt til at udvikle noget i retning af en ny grammatik for

det sociale og politiske – nye teorier. Hvordan kan vi begrebsliggøre sådan noget som sociale uligheder, hvis ikke de har noget med nationalstaten at gøre, hvis ikke de er nationalstatslige uligheder? Hvis ikke de kan begrebsliggøres som klassesamfundet? Og hvad betyder det at stille spørgsmål til og forske i transnationale uligheder? Dette er bare et af mange vigtige spørgsmål, der dukker op. Det næste skridt består så i at finde ud af, hvordan vi kan forske i dette? Hvilke metoder har vi brug for – kvalitative metoder, kvantitative metoder? Hvilke indikatorer har vi brug for? I hvilke skalaer eller med hvilke referencerammer analyserer vi den nye situation? Jeg tror, at et af de vigtigste aspekter, hvis man ser på den metodologiske nationalisme, er, at det var et meget simpelt og praktisk forskningsdesign, en rigtig god måde at lave forskning på. Man havde nationalstaten, nationalstatssamfundet. Observatøerne og aktørerne delte de samme antagelser, de samme perspektiver. Man havde nogen, man kunne vende sig imod – fx staten. Så det var en behagelig og tryk situation for samfundsforskeren, for samfundsvidenskaben.

Et veldefineret forskningsfelt ...

Et veldefineret forskningsfelt – man havde selvfølgelig uoverensstemmelser, men der var tale om et velafgrænset og godt designet felt. Og jeg mener, at man kan kritisere og kritisere og kritisere zombiekategoriene og den metodologiske nationalisme, men intet vil ændre sig, hvis ikke man har held med at producere et alternativ, et praktisk alternativ. Vi har brug for et praktisk alternativ. Alle de spørgsmål, som er blevet rejst og søgt besvaret med den metodologiske nationalisme, må stilles og besvares på ny med den metodologiske kosmopolitisme. Her bliver vi nødt til også at lave forenklinger. Vi bliver nødt til at sige 'lad os begynde på denne måde', selv om der skulle vise sig en stor kompleksitet i at se situationer og fænomener i et transnationalt perspektiv og ikke kun fra et nationalt synspunkt. Vi bliver nødt til at lave simplifikationer for overhovedet at komme i gang.

Staten under forandring

Et af de begreber, som du ikke bryder dig om, eller som du i det mindste ikke længere finder konstruktivt, er nationalstatsbegrebet. Du advokerer i stedet for en kosmopolitisk stat, men hvad skal vi nærmere forstå ved en kosmopolitisk stat?

Dette bliver ofte misforstået. Nationalstaten forsvinder ikke på grund af

globalisering eller kosmopolitisering, og den mister heller ikke al sin magt. Globalisering, selv økonomisk globalisering, forudsætter altid en politisk beslutning om, at denne globalisering er en proces, som staten, autoriteterne og de partier, der er en del af den nationale konsensus, ønsker. Hvis ikke det er tilfældet, vil der opstå en protektionistisk reaktion, som vil stoppe globaliseringen. Så staten er ikke uden magt.

Man må også se på forskellige dele af staten. I mit forskningscenter² har vi lavet en sammenligning mellem forskellige staters miljøpolitik og skattepolitik. Miljøpolitikken er i høj grad transnationaliseret, og der har man et eksempel på, at en del af nationalstaten tager del i en læreproces, hvor den oplever, at det at afgive suverænitet kan betyde at vinde mere suverænitet i forhold til at løse de basale miljøproblemer. Så her finder der det, jeg vil kalde for, en kosmopolitisering af staten sted. På den anden side er skattepolitikken i meget høj grad national politik, skønt den ikke behøvede at være det. Tag fx Tyskland. Der er i øjeblikket en stor krise i Tyskland, fordi regeringen forsøger at reformere velfærdsstaten. Vi har færre skatteindtægter. Økonomien kommer ikke i gang. Regeringen har endda foreslået en skattelov, der forsøger at inddrive skat fra de lavestlønnede, rengøringskonerne. De forsøger at klemme de sidste penge ud af folk. De ser sig om efter de sidste mennesker og ting, der kan beskattes. Men det er det nationale perspektiv, der er aktivt her. Selvfølgelig har de transnationale virksomheder en masse muligheder for at betale skatter, hvor de ingen skal betale, og trække deres tab fra, der hvor de får kompensation for dem. De har mange sofistikerede måder at håndtere dette på. Derfor har de nationale regeringer også forsøgt at organisere et transnationalt skattepolitisk regime, der skal forsøge at få styr på denne situation. Der er altså elementer af en transnationalisering af skattepolitikken. Men alle de regeringer, der er involveret i dette, åbner ikke virkeligt op for denne politik. De gør ikke rigtigt noget for at få gennemført nye regler. I det tyske finansministerium er der to personer – kun to personer – der arbejder med dette. Og ofte bliver de headhuntet af de transnationale virksomheder, fordi de ved, hvordan de skal gøre. De har alle kompetencerne. De ved, hvordan man bærer sig ad. Så know how'et er hos de transnationale virksomheder. Staterne gør altså ikke rigtig noget ved det. Der kunne være en international eller transnational skattepolitik. Det ville være en meget vigtig forbedring, men der sker ikke rigtig noget.

Så mit svar på jeres spørgsmål er: Der er tale om en transformation af staten. Der er ikke tale om nationalstatens forsvinden. Den bliver mere magtfuld på nogle områder og mindre på andre. Men i det mindste er der påbegyndt en læreproces. Og nogle regeringer afgiver suverænitet for at vinde mere suverænitet, så de kan løse de grundlæggende problemer. Jeg mener altså, at man kan sætte et plus-sum spil i gang. Faktisk er der tale om et plus-sum spil, og ikke

– som vi ofte hører det – om et minus-sum spil. Det er det, jeg kalder for en kosmopolitisering af staten, og man finder det i fragmenter, men indtil videre ikke rigtigt som en idé, som et begreb.

Det er altså ikke så meget et deskriptivt begreb, men mere et mål?

Det er et mål og i nogen grad en beskrivelse. Det kaldes ikke sådan, det er ikke det begreb, de selv bruger, men det vil være en mulig udviklingsretning for staten. Og det handler selvfølgelig ikke kun om et plus-sum spil, hvor der samles suveræniteten. På samme tid forsøger ideen at besvare spørgsmålet om, hvordan staten, nationalstaten, som tror på at konstruere homogene identiteter, homogene statsborgermodeller, som altid ekskluderer andre, kan åbnes for globaliseringen. Hvordan der kan laves en distinktion mellem stat og nation, en afkobling af stat og nation, som der har været en afkobling af stat og religion ...

Ja, du laver denne flotte analogi mellem, hvad der skete i 1600-tallet i kølvandet på 30-årskrigen, og hvad der er brug for nu ...³

Ja, jeg mener, at man bør lave en ny vision for politikken og staten – det er vigtigt.

Europa som kosmopolitisk projekt

Ser du regeringer og politikken bevæge sig i den retning i øjeblikket? Det ser vel snarere ud til, at der har været et tilbageslag i form af nye højrepopulistiske reaktioner på globaliseringen? Nogle af antiglobaliseringsbevægelserne kan vel også forstås på den måde, at de siger, at de ikke ønsker at blive kosmopolitiseret. De ønsker i stedet at sikre deres lokale samfund.

Der er, som jeg sagde tidligere, en masse modstand mod den igangværende globaliserings- og komopolitiseringsproces. Men jeg tror, at hvis man kigger på enkeltregeringer, vil man finde, at de bevæger sig i begge retninger. De er måske involveret i statsnetworking i et forsøg på fx at være en del af det nye magtspil i Europa, for ikke at blive ekskluderet fra det. På samme tid er retorikken antiglobalistisk og renationalistisk. Dette er igen forskelligt inden for forskellige politiske områder.

Men jeg er i nogen grad enig. For mig er Europa et godt eksempel på et kos-

mopolitisk projekt, og vi er i en meget vigtig periode for Europa i øjeblikket. Det kan være øjeblikket, hvor Europa eksplicit bliver redefineret i en bredere europæisk debat som et projekt, der rækker ud over nationalstaten. Europa kunne redefineres i kosmopolitiske vendinger. Men på den anden side kan det også blive det stik modsatte. Mange regeringer synes at mene, at Europa udelukkende skal være et markeds-Europa. Blot et Euro-Europa. Og selv det synes for nogle at være for meget. De ønsker ikke at deltage i et Europa som politisk projekt. Så det er faktisk et meget afgørende øjeblik nu.

Min personlige mening – som ikke bare er personlig, men baseret på en samfundsvidenskabelig analyse – er, at der er en forestilling i Europa om, at der er en vej tilbage til nationalstaten. Men der er ikke nogen vej tilbage til nationalstaten. Det er blot en illusion. Den nationalstatslige idyl findes ikke mere, og hvis man ville forsøge at rekonstruere en national idyl, ville det ende med noget forfærdeligt. Vi er alle indspundet i gensidig afhængighed, og vi er kun succesfulde, også med sådan noget som renationaliseringer, fordi vi står i forbindelse med globale problemstillinger, globale netværk og globale samarbejder.

Hvordan ser du så på Habermas' distinktion mellem en politisk kultur på EU-niveau og en kulturel identitet på et nationalt niveau? Er det ambitiøst nok?

Jeg mener, man kan have i det mindste to forskellige visioner for Europa. Den første vision er at lave Europa om til en stor nation. Vi har et europæisk folk, et europæisk parlament, en europæisk regering. For at skabe det, må man have en forstørret national identitet. Det betyder, at man må se at komme væk fra en national identitet. Der eksisterer i denne forestilling et enten-eller mellem et europæisk folk eller et tysk folk, et dansk folk. Dette er, mener jeg, meget lig den opfattelse Jürgen Habermas har. Han holder sig stadig meget til en national forståelse af Europa. Jeg mener, at dette er urealistisk, fordi der ikke findes noget europæisk folk – og jeg håber heller ikke, at der nogensinde kommer til at findes et europæisk folk. Europa er multinationalt, det er multietnisk, det er multireligiøst – det er kosmopolitisk. Kosmopolitisk betyder anerkendelse af den andens anderledeshed, hvilket også er grundlaget for Europa. Det er det, der gør Europa så produktivt, så kreativt, så interessant. Det står også i kontrast til USA, der er en smeltedigel. Her forsøger man på samme tid at være forskellige og tilhøre samme nation. De er meget patriotiske og på samme tid en pluralitet af etniciteter. Men vi har en anderledes situation i Europa, fordi der her er forskellige territoriale enheder med etnisk-nationale identiteter skabt i en lang historie af krige og uoverensstemmelser. Disse er man nødt til at anerkende og gøre til en del af en ny identitet, og for mig ville det være

en kosmopolitisk identitet, som respekterer de andres anderledeshed – altså ikke at sige at vi alle er ens, men at vi er ens og forskellige. Dette er et andet europæisk projekt, og det er vigtigt at lave distinktionen, fordi kosmopolitisme betyder, at man ikke behøver at være bange for at miste sin identitet i Europa; man behøver ikke være bange for at miste sit sprog eller sin kultur. Der er altså ikke tale om en McDonaldisering af Europa; en idé om, at vi alle skal være ens. Det er nemlig et forkert billede af Europa. Det får folk til at føle sig usikre overfor EU og får europæiseringen til at ligne globaliseringen. Men der er en forskel. Hvis man fx ser på det europæiske parlament, så ved jeg ikke hvor mange oversættere, der arbejder dér, men det må være tusinder ...

Vi er gode til at skabe jobs ...

Ja, dette er det kosmopolitiske Europa. De bliver nødt til at oversætte. Der er ikke kun ét sprog, men mange forskellige sprog ...

Alle har lov at tale deres eget sprog ...

Det er faktisk et kosmopolitisk element.

Og det er samtidig væsentligt for det europæiske projekt ...

Ja, på den ene side er det væsentligt for det europæiske projekt, men på den anden side tænker vi stadig, at vi lever i nationalstater, og at de bør være hovedrolleindehaverne i forhold til demokrati og suverænitet osv. Men det passer ikke mere, det er en fiktion.

I din seneste bog sammenligner du situationen i Europa i øjeblikket med situationen omkring konventet i Philadelphia i 1787, hvor USA blev grundlagt. Men hvis det er en fair sammenligning, hvordan undgår vi så, at Europa ender med at blive endnu en ny stormagt lig den, USA endte med at blive til?

Den amerikanske situation er lidt mere indviklet. Ser man på tiden efter Anden verdenskrig, har faktisk alle amerikanske regeringer været grundlæggere af en kosmopolitisk orden. De har bygget alle disse institutioner: Verdensbanken, FN, ja selv EU ville aldrig være blevet til uden USA. Det er ret interessant, at Bush-regeringen ikke vil vide af denne tradition for amerikansk kosmopolitisme. Tidligere regeringer har således skabt institutioner, hvor der er taget skridt til samarbejde udover og ved siden af USA's magt. Der har selvfølgelig altid været magtkampe, men de indvilligede i institutioner, hvor de små lande

havde en ret til at sige deres mening og være del af en konsensus. Men dette er en amerikansk tradition, som altså er blevet kasseret af Bush.

Jeg mener, at situationen i Europa er meget forskellig fra den amerikanske. Den Europæiske Union er ikke nogen stat. Den er baseret på love – kun på love. Den har ikke sit eget politi eller skattesystem. Indtil videre har den heller ikke nogen hær. De love, der skal håndhæves, bliver håndhævet af nationalstaterne. Så det er et komplet anderledes system.

I EU har vi et meget interessant system med 'check of power balances'. I øjeblikket har vi denne her situation med to magtfulde nationalstater – Tyskland og Frankrig – der ikke opfylder kravene i forhold til Euro-samarbejdet. Det bliver her interessant at se, om disse nationer slipper godt fra at bryde reglerne, eller om de andre lande træffer en beslutning, som tvinger dem til at overholde denne regel om et maksimum underskud på statens finanser. Dette er en interessant situation. Her har vi på den ene side magtfulde nationer som Frankrig og Tyskland, der angiveligt stadig skulle have deres suverænitet i behold på de fleste områder og på den anden side en sammenslutning uden noget militær eller politi, der kan sætte magt bag en beslutning. Hvis vi får en situation, hvor disse to lande af de andre bliver pålagt at følge reglerne, så bliver de nødt til at gøre det – og vil gøre det.

Det er faktisk det, Europa handler om. Det er et system, som nogle af landene ikke forstår endnu, Danmark eksempelvis. Men lige nu har vi en situation, hvor Irland leder Europa. Et lille land, en lille økonomi, som mange ville sige, at det ville være farligt for at være med i en union med så store spillere – 'I har ikke en chance i det selskab'. Men jeg mener, det er et forkert billede. For ser vi på, hvorfor de faktisk er så europæiske, som de er, så er det fordi, de er en del af et magtsystem, af et europæisk magtsystem, hvor de har muligheder, har magt til at øve indflydelse på beslutninger, som de ikke ville have haft indflydelse på, hvis ikke de var en del af EU. Og det er en virkelig vigtig situation. Mennesker og regeringer, som ikke vil være en del af EU, er for det meste bange for, at de vil miste suverænitet, at de vil miste økonomisk råderum osv. Der vil naturligvis være en del forandringer, og de vil miste nogle elementer af suverænitet – som de i øvrigt allerede i høj grad reelt har mistet. Men selvfølgelig er de glade for den formelle suverænitet, og de ønsker at holde fast på den, forsvare den. Men som eksemplet med Irland viser, så vil et medlemskab af det europæiske magtspil give et land, en regering, mere magt, end det/den havde før. Man kan øve indflydelse på beslutninger, som man ellers ikke ville kunne øve indflydelse på i en national kontekst. Hvis den europæiske sammenslutning skulle bryde sammen, ville man stå med en stor tysk magt, en stor fransk magt, en engelsk magt – hvordan ville de små landes situation så se ud? De ville ikke have en chance for at øve indflydelse på beslutningerne. Dette

var situationen i det meste af det 20. århundrede. Den europæiske union har faktisk bidraget til at indfange og fastholde de store lande og lave et deltagende system for de små lande, som gør, at disse lande vinder mere, end de taber, ved at deltage. De beklager sig altid over, hvor meget de taber, uden at gøre sig klart, hvor meget de faktisk vinder ved at være med.

Men hvordan får man folk til at indse dette? Mange vil selvfølgelig være enige, men omkring halvdelen af befolkningen i Danmark, i Tyskland og vel også i Irland køber ikke dette argument.

Her bliver vi nødt til at lave et par ekstra distinktioner. For hvem er vindere i dette spil? Det er først og fremmest regeringerne, ikke befolkningerne. Sådan ser det i hvert fald ikke ud fra deres synspunkt. Indtil nu har der ikke været megen demokratisk deltagelse i Europa eller særlig stor mulighed for at identificere sig med Europa. Vi bliver altså nødt til at se efter, hvem der er vinderne og taberne af dette spil. Og jeg tror vinderne af spillet er nogle af institutionerne, EU, regeringerne, interessant nok er det også retssystemet, både på EU-plan og på nationalt niveau, men indtil videre er demokratiet, folkene og civilsamfundene ikke blandt vinderne.

Det handler altså ikke bare om en ny måde at kommunikere på, om en ny måde at formidle budskabet om, at dette EU-projekt skal forstås som en vindvind situation. Vi bliver nødt til at udvikle Europa nedefra, at skabe en europæisering fra neden. Denne idé har brug for initiativer til at skabe et europæisk civilsamfund. Ikke som et alternativ, men som et nyt krystalliseringspunkt for identitet og aktivitet – men på europæisk plan. Hvorfor ikke bruge diskussionerne om værnepligten og civilforsvaret offensivt i forhold til Europa?

Sådan at vi skulle kunne aftjene vores værnepligt i et europæisk civilforsvar eller lignende?

Ja, eller det kunne også være min idé om borgerarbejde, hvor folk på europæisk plan kunne vælge deres egne projekter og deres egen måde at organisere sig på.⁴ At skabe noget så man kunne se, at Europa er en realitet.

Noget som kunne gavne europæerne ...

Ja, som kunne gavne. Og selvfølgelig må vi også tænke på det europæiske demokrati, som noget der ikke blot er et repræsentativt demokrati – noget der egentlig blot betyder, at nogen vælges til at repræsentere dig, og at al kontakt så afbrydes.

Ja, af sted med dig ...

Af sted med dig, ja, og hvem har et tæt forhold til deres repræsentanter i Europa? Vi bliver nødt til at tænke mere i elementer af lokal deltagelse. Der er brug for mere deltagelse – alle mulige former for deltagelse. Hvorfor vover vi ikke at have en europæisk diskussion om den europæiske forfatning? Vi burde have europæiske, ikke blot nationale diskussioner om den.

Det er ikke et nationalt anliggende ...

Nej, det er ikke et nationalt anliggende. Det er paradoksalt at tale om den europæiske tilstand i nationale vendinger. Hvorfor er der ikke flere tyske modstandere og tilhængere af EU, der blander sig i den danske debat? Hvorfor er der ikke europæiske fora i England? Hvorfor er det altid en national debat? Hvorfor ikke skabe en virkelig europæisk diskussion om forfatningen? Alle synes at være bange for, at befolkningerne er imod den. Men på langt sigt kan vi alligevel ikke have en europæisk union, hvis folk er imod den. Som det er nu, har den noget elitistisk over sig. Men vi må tænke på europæiseringen som noget, der skal komme nedefra. Se bare på hvordan forfatningsdiskussionen aktuelt gribes an. Kun regeringer taler om den – og de gør det bag lukkede døre.

Ja, hvor mange europæere ved egentlig, at der nu tales om en ny forfatning for Europa ?

Den nye forfatning håndteres i baglokaler af regeringer og regeringsbureaukrater. Allerede konventet havde ikke meget med demokrati at gøre. Hvorfor bliver vi ikke mere offensive og radikale i vores måde at tænke Europa? Hvorfor begynder vi ikke at tænke Europa i kosmopolitiske termer?

Spørgsmålet er også, om konventet ikke snarere handlede om at beskytte nationale interesser end om at skabe et nyt Europa.

Det er meget muligt, men lad os få skabt flere muligheder for deltagelse i det politiske liv – ikke mindst for dem, der lever transnationalt. Det ville også tvinge lokale og nationale partier til at tænke mere europæisk, til at tage europæiske emner op. Eller hvad med min gamle idé om at skabe virkelige europæiske partier overalt i Europa. Selv med en lille procentdel i de enkelte lande, ville det sætte europæiske emner på dagsordenen.

Vi må tænke mere europæisk i alt, hvad vi gør?

Ja, men europæisk på en kosmopolitisk måde, der giver plads til både et nationalt og et europæisk tilhørsforhold.

Noter

¹ Interviewet fandt sted på London School of Economics i februar 2004.

² Dette forskningscenter går under betegnelsen SFB536. For beskrivelser af forskningscentrets aktiviteter mv. se <http://www.sfb536.mwn.de/>

³ ”Kosmopolitiske stater er grundlagt på princippet om statens nationale indifferente. Ligesom de religiøse borgerkrige i det 16. århundrede afsluttedes med Den Westfalske Fred og adskillelsen af stat og religion, kunne – det er tesen – det 20. og begyndende 21. århundredes nationale verdens(borger)krige besvares med adskillelsen af stat og nation.” Ulrich Beck *Ordnes tavsbed. Om terror og krig*, s. 61, Hans Reitzels Forlag, København, 2002. (Citatet findes også i Ulrich Beck *Macht und Gegenmacht im Globalen Zeitalter. Neue weltpolitische Ökonomie*, Suhrkamp, Frankfurt a. M. 2002., s. 152.)

⁴ Jf. specielt s.122-151 i Ulrich Beck *Schöne neue Arbeitswelt. Vision: Weltbürgergesellschaft*, Campus Verlag, Berlin 1999. (Dansk oversættelse på Hans Reitzels Forlag: *Fagre nye arbejdsverden*, s.139-171).